

THEDE PALM:

Estlandssvenskar i Sverige

Den som hör om estlänningars flykt till Sverige tänker i första hand på den flyktingström, som gick över Östersjön huvudsakligen till Gotland åren 1944–45. Sverige fick då från hela Baltikum ett befolkningstillskott, som hade stora förutsättningar att anpassa sig till det svenska samhället och som på ett förnämligt sätt gjort det. Att en liknande flyktingström förekommit ungefär 130 år tidigare har däremot få vetat om. Dessa flyktingar – varför de flydde, vart de tog vägen, hur deras liv gestaltade sig i Sverige – har varit föremål för en doktorsavhandling våren 1976 av Svante Jakobsson, "Från fädernejorden till förfäders land. Estlandssvenskt bondfolks rymningar till Stockholm 1811–1834" (*Studia historica Upsaliensia* 75).

Att författaren lade fram denna avhandling på 50-årsdagen av sin studentexamen är närmast ett kuriosum och skall inte påverka bedömningen. Men man märker ju att en lång verksamhet, som lett till en ingående kännedom om kamerala arkiv, satt goda spår i avhandlingen.

En svensktalande befolkning flyttade redan mot slutet av 1200-talet till Ösel och Dagö och till områdena däromkring. Att det skett på kyrkligt initiativ är troligt. De kristna immigranterna blev ett stöd mot en svårutrotad hedendom. Att inflyttningen gått via Finland är också sannolikt. Därpå tyder åtskilliga ortnamn. Denna befolkning fick vissa privilegier, som befästes av bl a Karl IX och drottning Kristina. Det är intressant att konstatera, att privilegierna återopades ännu in på 1800-talet av ryska domstolar till svenskböndernas skydd.

Dessa senare blev aldrig livegna, men deras frihet inskränktes med åren. Jorden förvärvades på olika sätt av godsägare, vilket betydde att bönderna inte kunde flytta utan föregående uppgörelse med dem, vilkas domsrätt de i viss utsträckning var underkastade; svenskarna hade det dock bättre än estbönderna. Skattesystemet var komplicerat

och betungande. Jakobsson redogör ingående för skyldigheter och för rättigheter.

Värst var rekrytutskrivningarna. Dessa skedde oregelbundet och vid behov. År 1812, alltså under Napoleonskrigen, utskrevs i Estland 15 man per 500 "själar" – i vanliga fall det ryska uttrycket för livegna, vilket det alltså inte var fråga om här. Själaregister uppgjordes vid olika tidpunkter av myndigheterna och följdes noga, oberoende av mellanliggande befolkningsändringar. Att räkna ut vilka som hotades av inskrivning var lätt nog. Värst var att rekryterna uttogs till 25 års tjänst. Att bli soldat med allt vad detta innebar i ett ryskt regemente betydde för de flesta att de för alltid rycktes bort från familj och hembygd. Jakobsson har ur sitt svåråtkomliga material kunnat visa sambandet mellan rekrytutskrivningarna och flyktingfrekvensen. Att hela familjer och inte bara eventuella soldatämnen flydde, är därvid lättförklarligt.

Flyktingvägarna gick väl huvudsakligen mot Finland och Åland. Men Sverige lockade. De flesta torde ha kommit till Stockholmstrakten.

Jakobsson har följt upp flyktingarnas vidare öden genom att gå igenom ett betydande antal kyrkböcker och handlingar. En del personer som han funnit i materialet från Estland har identifierats i Sverige. Andra har tillkommit, de flesta kallade "livländare" i handlingarna. Stockholmsförsamlingarna har gett de flesta namnen, Brännkyrka kommer sedan närmast. Två andra grannförsamlingar, nu inkorporerade, nämligen Spånga och Bromma, har givit mycket litet. Detta kunde man vänta. Värmdö och andra skärgårdsförsamlingar borde ha kunnat ge mer, men möjligen är materialet därifrån inte lika väl bevarat.

Författaren har fyllt sidor med namn på dessa flyktingar och med vad de gjort och var de hamnat. Han har också redovisat, när han så kunnat, deras hustrur och barn. I ett fall har han uppgivit namnet på ett barn-

barnsbarn till en flyktad svenskestnisk bonde. Det är hans eget namn. Han har med sin bok rest ett minnesmärke över sina förfäder

och samtidigt fyllt ett hitills tomt blad i svensk kulturhistoria.

BERG & HJELT Advokatbyrå KB

Nybrogatan 7, 114 34 Stockholm
Telefon vx 23 73 70

Advokat *Gunnar Berg*, Advokat *Richard W. Hjelt*, Advokat *Åke Hane-Weijman*,
Advokat *Carl Patric Ossbahr*, Advokat *Erik af Petersens*,
Jur. kand., civ.ek. *James Tuveson*.